द्वितीयः पाठः

कर्तृक्रियासम्बन्धः

अकारान्त-पुल्लिङ्गशब्दप्रयोगः

बालकः पठति।

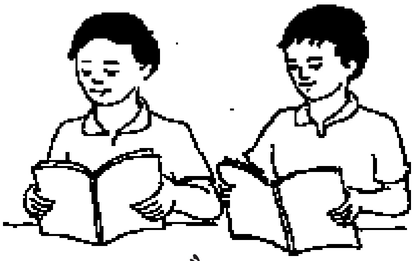

बालकौ पठतः

बालकाः पठन्ति

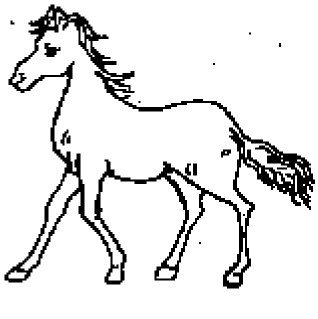

अश्वः धावति।

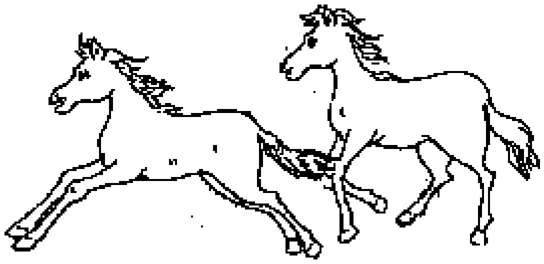

अश्वौ धावतः।

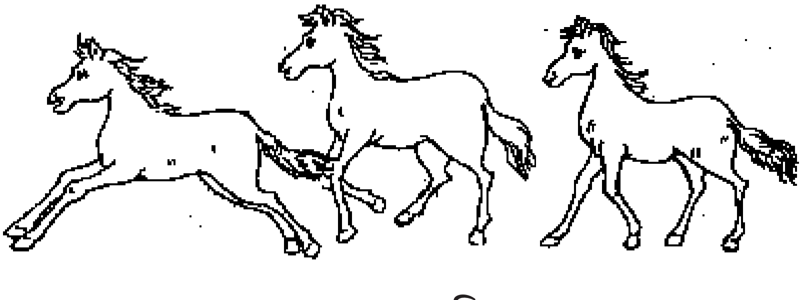

अश्वाः धावन्ति।

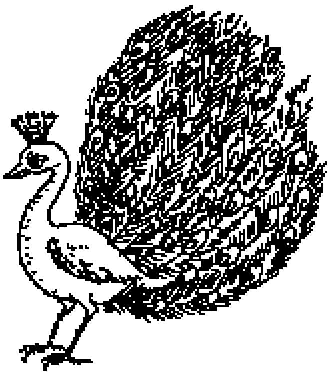

मयूरः नृत्यति।

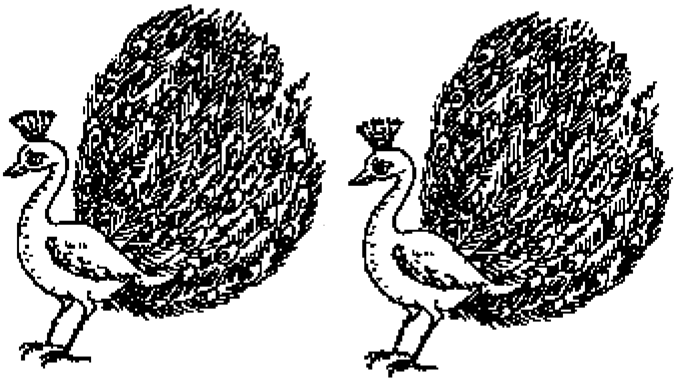

मयूरौ नृत्यतः।

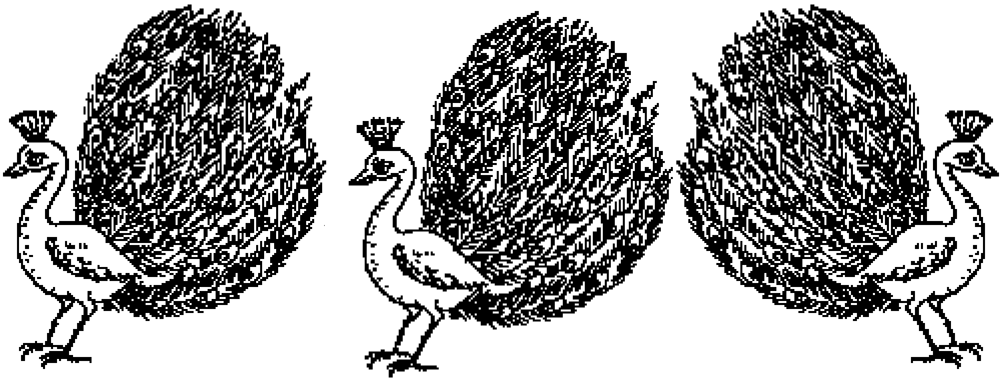

मयूराः नृत्यन्ति।

अन्यानि वाक्यानि—

सैनिकः रक्षति	सैनिकौ रक्षतः।	सैनिकाः रक्षन्ति।
गजः गच्छति।	गजौ गच्छतः	गजाः गच्छन्ति।
नरः पिबति।	नरौ पिबतः।	नराः पिबन्ति।
छात्रः क्रीडति।	छात्रौ क्रीडतः।	छात्राः क्रीडन्ति।
बालकः पश्यति।	बालकौ पश्यतः।	बालकाः पश्यन्ति

आकारान्त-स्त्रीलिङ्गशब्दप्रयोगः

बालिका पठति।

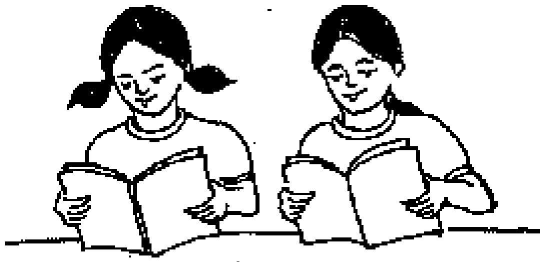

बालिके पठतः।

बालिकाः पठन्ति।

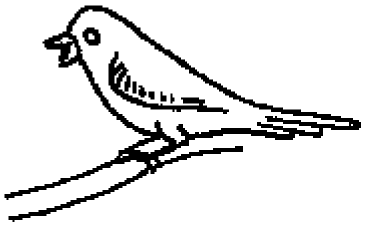

चटका कूजति।

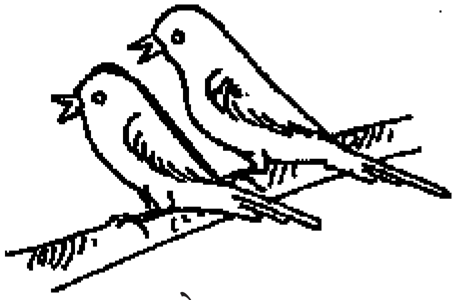

चटके कूजतः।

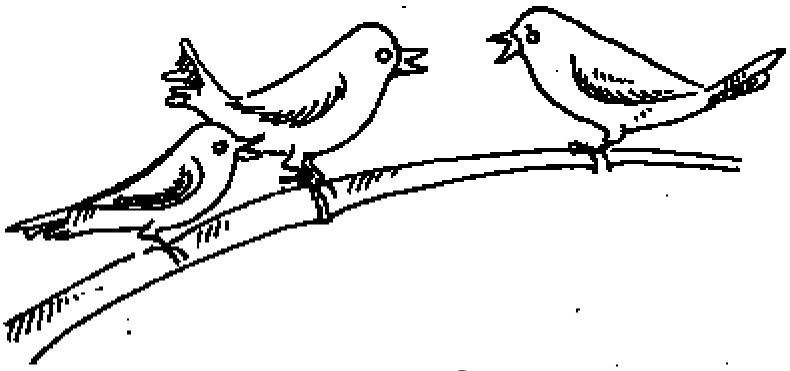

चटकाः कूजन्ति।

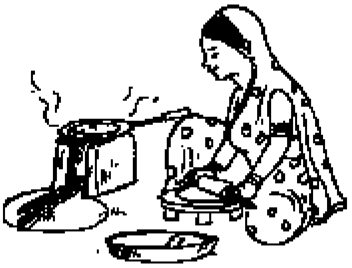

महिला पचति।

महिले पचतः।

महिलाः पचन्ति।

अन्यानि वाक्यानि–

छात्रा लिखति।	छात्रे लिखतः।	छात्राः लिखन्ति।
अजा चरति।	अजे चरतः।	अजाः चरन्ति।
कलिका विकसति।	कलिके विकसतः।	कलिकाः विकसन्ति।
बालिका वदति।	बालिके वदतः।	बालिकाः वदन्ति।

अकारान्त-नपुंसकलिङ्गशब्दप्रयोग:

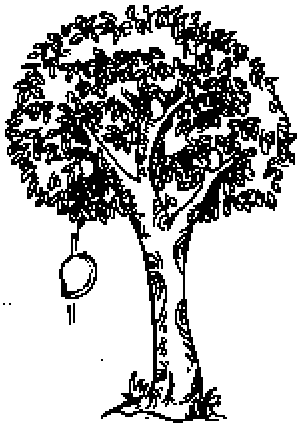

फलं पतति।

फले पततः।

फलानि पतन्ति।

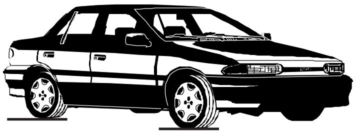

कारयानं चलति।

कारयाने चलतः।

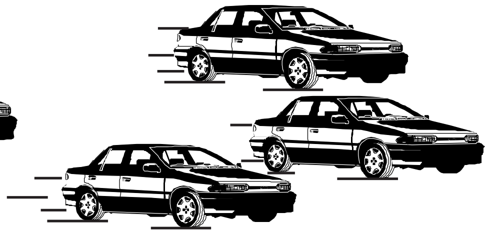

कारयानानि चलन्ति।

पुस्तकम् अस्ति।

पुस्तके स्तः।

पुस्तकानि सन्ति।

अन्यानि वाक्यानि–

पुष्पं विकसति।	पुष्पे विकसतः।	पुष्पाणि विकसन्ति।
व्यजनं भ्रमति।	व्यजने भ्रमतः।	व्यजनानि भ्रमन्ति।
गृहम् अस्ति।	गृहे स्तः।	गृहाणि सन्ति।

अभ्यासः

१. उचितं मेलनं कुरुत -

	(अ)	(ब)
(क)	पुष्पाणि	प्रवहति
(ख)	अजाः	पठतः
(ग)	गङ्गा	चरन्ति
(घ)	बालकौ	कूजतः
(ङ)	चटके	विकसन्ति

२. उचितं क्रियापदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत -

गच्छति, खादतः, पठन्ति, पततः, भ्रमन्ति।

(क) छात्राः ....।   (ख) चक्राणि ....।

(ग) यानं ....।   (घ) बालिके ....।

(ङ) पत्रे ....।

३. चित्रं दृष्ट्वा उत्तरत–

(क)

प्रश्नः – किं पतति?
उत्तरम् – ....

(ख)

प्रश्नः – के क्रीडन्ति?
उत्तरम् – ....

(ग)

प्रश्नः – काः धावन्ति?

उत्तरम् – ....

(घ)

प्रश्नः – कानि विकसन्ति?

उत्तरम् – ....

(ङ)

(च)

प्रश्नः – कः हसति?

उत्तरम् – ....

प्रश्नः – बालिका किं करोति?

उत्तरम् – ....

४. शुद्धम् (✓) / अशुद्धं (✗) वा इति सूचयत -

यथा-	बालकः चरति।	-	(✗)
	अश्वः धावति।	-	(✓)
(क)	मयूराः रक्षति।	-	( )
(ख)	छात्रा लिखति।	-	( )
(ग)	बालिका कूजति।	-	( )
(घ)	कलिका विकसति।	-	( )
(ङ)	चटका पठति।	-	( )

५. बहुवचने परिवर्तनं कुरुत -

यथा-	अश्वः धावति।	-	अश्वाः धावन्ति।
(क)	बालिका पठति।	-	....
(ख)	चटके कूजतः।	-	....
(ग)	फलं पतति।	-	....
(घ)	गृहे स्तः।	-	....
(ङ)	गजौ गच्छतः।	-	....